

บทที่ 2

เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในพระไตรปิฎกซึ่งถือเป็นคัมภีร์ของพุทธศาสนามีได้มีการกล่าวถึงเกณฑ์ตัดสินความดีความชั่วของมนุษย์อย่างตรงไปตรงมา แต่จากพระพุทธพจน์ซึ่งเป็นคำสั่งสอนต่าง ๆ ได้สะท้อนให้เห็นระบบจริยศาสตร์ของพุทธศาสนา ซึ่งเป็นข้อมูลสำหรับผู้วิจัยแต่ละท่านใช้ชีวิตดีความจากคำสั่งสอนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ดังนั้นจึงอาจมีผู้ตีความจากพระพุทธพจน์แตกต่างกันไปบ้างในรายละเอียด แต่ในเกณฑ์หลักของเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาที่เหมือนกันคือ พุทธศาสนาใช้เจตนาของผู้กระทำเป็นองค์ประกอบหลักในการตัดสินความดีความชั่วของมนุษย์

บทบาทของกรรม

"กรรม แปลตามศัพท์ว่า การงานหรือการกระทำ แต่ในทางธรรมต้องจำกัดความจำเพาะลงไปว่า หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา หรือการกระทำที่เป็นไปด้วยความจงใจ ถ้าเป็นการกระทำที่ไม่มีเจตนาก็ไม่เรียกว่าเป็นกรรมในความหมายทางธรรม"¹ แต่ถ้ามองไปถึงตัวแท้จริงของกรรมในแง่หนึ่งหรือระดับหนึ่ง

---

¹ พระราชารมณี, พุทธธรรม (กรุงเทพมหานคร: คณะธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 157.

กรรมก็คือ เจตนา อันได้แก่เจตน์เจานง ความจงใจ การเลือกคัดตัดสิน มุ่งหมายที่จะกระทำ หรือพลังหน้าที่เป็นตัวกระทำการนั้นเอง เจตนา หรือเจตน์เจานงนี้เป็นตัวนำ บังชี้ และกำหนดทิศทางแห่งการกระทำทั้งหมดของมนุษย์ เป็นตัวการหรือเป็นแกนนำในการริเริ่ม บรู้งแต่ง สร้างสรรค์ทุกอย่าง จึงเป็นตัวแท้ของกรรม ดังพุทธพจน์ที่ว่า

เจตนาหํ ภิกขเว กम्मํ วทามิ เจตยิตฺวา กम्मํ ภโรติ กาเยนวาจาเยมนสา
 แปลความว่า ภิกษุทั้งหลายเจตนาอันนั้นเอง เราเรียกว่า กรรม บุคคลจงใจ
 แล้ว จึงกระทำด้วยกาย วาจา ด้วยใจ²

ตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา กรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตคน โดยถือเอากรรม คือ การกระทำของตนเองทั้งที่เป็นฝ่ายดี เป็นฝ่ายชั่ว เป็นหลักใหญ่ในการแบ่งคนดีคนชั่ว ไม่ได้ถือเอาเรื่องชาติ โคตร ทรัพย์สมบัติยศ อำนาจ ความรู้ เพศ และวัยเป็นใหญ่ เหตุฉะนั้นกรรมดี กรรมชั่ว หรือการทำความดีและความชั่วจึงมีอำนาจเด็ดขาดในการที่จะปั้นคนให้เป็นคนดีและคนชั่ว เรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาปฏิเสธลัทธิพระเจ้าเป็นผู้สร้าง ผู้รักษา และผู้ทำลาย แต่กรรมของตนเองเป็นผู้สร้าง ผู้รักษา และผู้ทำลาย คนจะได้ชื่อว่า เป็นคนดีหรือเป็นคนชั่วขึ้นอยู่กับ การกระทำของบุคคลเองต่างหาก ดังพุทธพจน์ที่ว่า

...บุคคลที่จะชื่อว่าเป็นคนชั่ว เพราะชาติก็หาไม่ จะชื่อว่าเป็นพราหมณ์ เพราะชาติก็หาไม่ ที่แท้ชื่อว่าเป็นคนชั่วเพราะกรรม ชื่อว่าเป็นพราหมณ์ เพราะกรรม เป็นชวานาเพราะกรรม เป็นคิลปินเพราะกรรม เป็นพ่อค้า เพราะกรรม แม้เป็นโจรก็เพราะกรรม...³

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 157.

³ ม. อ. 20/707/747.

ในการวินิจฉัยการกระทำที่ชั่วในทัศนะของพุทธศาสนานั้น พระพุทธเจ้า ทรงแสดงให้เห็นว่า การกระทำหรือการปฏิบัติที่จะถือว่ามีค่าทางศีลธรรมนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่เกิดจากความจงใจ หรือมีเจตนาเข้ากับตลอดเวลา จึงกล่าวได้ว่า การกระทำที่ถือว่ามีค่าทางจริยะนั้น ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกาย วาจา หรือทางใจ จะต้องประกอบด้วย ความจงใจ หรือเจตนา ส่วนกิริยา อากาหร หรือการกระทำที่ไม่ประกอบด้วยเจตนา ไม่ถือว่ามีค่าทางจริยธรรมแต่อย่างใด⁴

ลักษณะศาสนทางพุทธศาสนาจึงเป็นกรรมวาท และกิริยาวาท กล่าวคือ ความดี ความชั่ว หรือสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ตามหลักพุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับ การกระทำเสมอไป

ลักษณะของการกระทำ

การกระทำที่มีค่าทางจริยะตามหลักพุทธศาสนาแสดงออกได้ 3 ทาง⁵ คือ

1. การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม เช่น ฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติผิดนกาม หรือเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ เป็นต้น
2. การกระทำทางวาจา เรียกว่า วาจากรรม ทำกรรมด้วยคำพูดที่ดี เช่น พูดจริง พูดคำสุภาพ ที่ชั่วเช่น พูดเท็จ พูดคำหยาบ
3. การกระทำทางใจ เรียกว่า มโนกรรม ทางชั่วเช่น คิดฟุ้ง เล็ง จ้องจะเอาของของเขา ทางดีเช่น คิดช่วยเหลือผู้อื่น

⁴ ดร.เดือน คาคี, "เกณฑ์ตัดสินดี-ชั่ว ในพุทธศาสนา," สมาธิ 7 (เมษายน 2529): 52.

⁵ ม.ม. 13/64/56.

ในทัศนะของพุทธศาสนา เห็นว่าบรรดาการกระทำทั้ง 3 นี้ การกระทำทางมโนกรรมสำคัญที่สุด เพราะ เป็นจุดเริ่มต้นที่คนคิดก่อนแล้วจึงพูดจึงกระทำ คือ แสดงออกทางกาย และวาจา ดังนั้นวจีกรรม และกายกรรม จึงขยายออกมาจากมโนกรรมนั่นเอง

ตั้งพุทธพจน์ที่แสดงความสำคัญของมโนกรรมว่า

ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จด้วยใจ ถ้าบุคคลมีจิตใจเลี้ยวหายแล้ว จะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความทุกข์ย่อมติดตามเขาไป เหมือนล้อหมุนตามโรคที่ลากเกวียน ... ถ้าบุคคลมีจิตใจมองใสแล้วจะพูดก็ตาม จะทำก็ตาม ความสุขย่อมติดตามมาเหมือนดังเงาที่ติดตามตัว⁶

พุทธพจน์ดังกล่าวนี้ยืนยันให้เราเห็นว่ามโนกรรมดีเป็นจุดกำเนิดของวจีกรรมดี และกายกรรมดี แต่ถ้ามโนกรรมไม่ดีก็เป็นจุดกำเนิดของวจีกรรมไม่ดี และกายกรรมไม่ดี แต่ในแง่ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับพฤติกรรมของมนุษย์นั้นเราไม่สามารถตัดสินอย่างตรงไปตรงมาเช่นนี้ได้ การยืนยันของพุทธพจน์นั้นอาจใช้เป็นหลักการหรือมาตรการที่ต้องการชี้ให้เห็นว่า วจีกรรม และกายกรรมเป็นผลที่สะท้อนมาจากมโนกรรม บางครั้งเราต้องยอมรับหรือตระหนักด้วยตัวเราเองว่าเจตนาซึ่งจัดเป็นมโนกรรมก็สามารถปกปิดได้ โดยผู้กระทำอาจมีเจตนาไม่ดีแต่แสดงวจีกรรมและกายกรรมที่ดีออกมาเพื่อผลประโยชน์บางอย่าง เช่น คนร่ำรวยบริจาคเงินเพื่อหวังให้ได้ชื่อเสียง หรือหวังที่จะโฆษณาสินค้าของตน ซึ่งการกระทำเช่นนี้เกิดจากเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์อย่างแท้จริง ตัวอย่างนี้ชี้ให้เห็นว่าการกระทำบางอย่างที่แสดงวจีกรรมดี และกายกรรมดีนั้นไม่สามารถเกิดมาจากมโนกรรมที่ดีเสมอไป เช่นเดียวกันการกระทำบางอย่างผู้กระทำมีมโนกรรมดี หรือเจตนาดีแต่วจีกรรม หรือกายกรรม อาจออกมาไม่ดีเพราะสถานการณ์ สิ่งแวดล้อม

⁶ ขุ. ธ. 25/11/15.

เงื่อนไขต่าง ๆ ทำให้ผลออกมาไม่ดีก็ได้ เช่น แม่รักลูก มีเจตนาสอนให้ลูกเป็นคนดี จึงดุด่าเขียนตี ซึ่งเป็นการแสดงออกที่ขัดแย้งกับเจตนาที่ดีของแม่ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาการกระทำดีและชั่วของพุทธศาสนาจะพิจารณาโดยดูที่เจตนา ซึ่งเป็นพื้นฐานของการกระทำนั้น และผู้กระหาย่อมตระหนักด้วยตนเองว่า การกระทำที่เรียกว่าดีนั้นเกิดจากเจตนาดีจริง ๆ หรือไม่ พุคจริงหรือไม่ การกระทำสอดคล้องกับเจตนาหรือไม่ ตัวเขาเองเท่านั้นที่ตัดสินใจได้

ดังพุทธพจน์ที่กล่าวว่า

...ธรรม 3 อย่างนี้ เป็นของอันบุคคลพึงเห็นเอง หากความทรุครุทรมมีไฉน ไม่ประกอบด้วยกาลควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในคน อันวิญญูชนจะพึงรู้เฉพาะตน การที่บุคคลเป็นผู้กำหนดตั้งใจ (เจตนา) ที่จะเบียดเบียนตนเองบ้าง ตั้งใจ (เจตนา) ที่จะเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ตั้งใจ (เจตนา) ที่จะเบียดเบียนทั้งตนเองทั้งผู้อื่นบ้าง เพราะมีราคะ โทสะ โมหะ เป็นเหตุ เมื่อละ ราคะ โทสะ โมหะได้แล้ว ย่อมไม่ตั้งใจที่จะเบียดเบียนตนเองบ้าง ย่อมไม่ตั้งใจที่จะเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ย่อมไม่ตั้งใจที่จะเบียดเบียนทั้งตนเองแลทั้งผู้อื่นบ้าง นี้เป็นธรรมอันบุคคลพึงเห็นเอง...⁷

นอกจากนั้น มโนกรรมมีผลกว้างขวางรุนแรงที่สุดด้วย กล่าวคือ มโนกรรมรวมถึง ความเชื่อถือ ความเห็น ทฤษฎี แนวความคิดและค่านิยมต่าง ๆ ที่เรียกว่าทฤษฎี ทฤษฎีนี้เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั่ว ๆ ไปของบุคคล ความเป็นไปในชีวิตของบุคคล และคติของสังคมทั้งหมดเมื่อเชื่อ เมื่อเห็น หรือนิยม อย่างไรก็ตาม ก็คิดการพูดจา สั่งสอน ชักชวนกัน และทำการต่าง ๆ ไปตามที่เชื่อที่เห็น ที่นิยมอย่างนั้น ถ้าเป็นมิจฉาทิฏฐิ การดำริ พูดจา และทำการก็ดำเนินไปในทางที่ผิด เป็นมิจฉาไปด้วย⁸

7 สัจ . ม . 28/648/544 .

8 พระราชวรมุนี, พุทธธรรม, หน้า 161.

มิจฉาทิฏฐิในระดับธรรมตาสามัญ หมายถึง ความเห็นผิดจากท่านองคฺลวงธรรม เช่น เห็นว่า กรรมดี กรรมชั่ว หรือบุญบาปไม่มี ผลของกรรมดี กรรมชั่วไม่มี นรกสวรรค์ไม่มี เป็นต้น เมื่อมีมิจฉาทิฏฐิ หรือความเห็นผิดอยู่ในใจ ย่อมเป็นเหตุให้เกิดการกระทำผิดทางกายและทางวาจาตามมา เมื่อมีการกระทำผิด ผลที่เป็นความทุกข์ ความเดือดร้อน หรือความวิบัติก็ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้กระทำอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง ส่วนมโนกรรมที่จัดว่าเป็นความดีสูงสุดตามคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ สัมมาทิฏฐิ ที่แปลว่า ความเห็นชอบ ในระดับธรรมตาสามัญ ได้แก่ ความเห็นที่ถูกต้องตามท่านองคฺลวงธรรมซึ่งตรงข้ามกับมิจฉาทิฏฐิ

ขั้นตอนแห่งการกระทำดี-ชั่ว

พุทธศาสนาแบ่งการกระทำเป็น 2 ประเภท

1. กุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นกุศล หรือการกระทำที่ดี เป็นกรรมดี หมายถึงการกระทำที่เกิดจากกุศลเจตนา โดยมีกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นสาเหตุพื้นฐาน

2. อกุศลกรรม คือ กรรมที่เป็นอกุศล หรือการกระทำที่ไม่ดี เป็นกรรมชั่ว หมายถึง การกระทำที่เกิดจากอกุศลเจตนา โดยมีอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ เป็นสาเหตุพื้นฐาน

เจตนามีบทบาทสำคัญที่ทำให้การกระทำดีหรือชั่วนั้นคือ ถ้าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ซึ่งเป็นต้นตอแห่งการกระทำดี การกระทำนั้นก็จัดเป็นการกระทำที่ดี ถ้าเป็นเจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งเป็นต้นตอแห่งการกระทำชั่ว การกระทำนั้นก็จัดเป็นการกระทำที่ไม่ดี

ดังพุทธพจน์ที่กล่าวถึงเหตุเกิดกรรม 3 อย่าง

คูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ 3 อย่างนี้เป็นเหตุให้เกิดกรรม 3 อย่าง
 เป็นไฉน? คือ โลกะ 1 โทสะ 1 โมหะ 1... กรรมใดกระทำด้วย โลกะ ...
 โทสะ ... โมหะ ... เกิดจากโลกะ ... โทสะ ... โมหะ ... มีโลกะ ...
 โทสะ ... โมหะ เป็นต้นเหตุ เป็นต้นตัวก่อกำเนิด กรรมนั้นเป็นอกุศล กรรม
 นั้นมีโทษ กรรมนั้นมีทุกข์เป็นผล กรรมนั้นย่อมเป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป ไม่
 เป็นไปเพื่อดับกรรม... คูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรมชาติ 3 อย่างนี้ เป็นเหตุ
 เพื่อให้เกิดกรรม 3 อย่าง เป็นไฉน? คือ อโลกะ 1 อโทสะ 1 อโมหะ 1...
 กรรมใดกระทำด้วย อโลกะ ... อโทสะ ... อโมหะ เกิดจากอโลกะ ...
 อโทสะ ... อโมหะ ... มีอโลกะ ... อโทสะ ... อโมหะ ... เป็นต้นเหตุ
 เป็นต้นตัวก่อกำเนิด กรรมนั้นเป็นกุศล กรรมนั้นไม่มีโทษ กรรมนั้นมีสุขเป็นผล
 กรรมนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความดับกรรม ไม่เป็นไปเพื่อเกิดกรรมต่อไป...⁹

พุทธพจน์ที่กล่าวถึงโทษของอกุศลมูล

...โลกะจัดเป็นอกุศล คนโลกแล้วปรุ่งแต่งกรรมใด ด้วยกายวาจาใจ
 แม้กรรมนั้นเป็นอกุศล คนโลกแล้วถูกความโลกครอบงำ มีจิตถูกโลกะบ่อน
 เสียแล้ว ย่อมหาเรื่องก่อความทุกข์แก่ผู้อื่น โดยฆ่าเขาบ้าง จองจำบ้าง ทำ
 าทให้สูญเสียบ้าง ตาหนีโทษเอาบ้าง ขับไล่บ้าง ด้วยถือว่า ข้าฯเป็นคนมีกำลัง
 ข้าฯเป็นผู้ทรงพลัง แม้ข้อนั้นจะเป็นอกุศล อกุศลธรรมชั่วร้ายเป็นอเนก ซึ่ง
 เกิดจากโลกะ มีโลกะ เป็นต้นเหตุ มีโลกะเป็นแดนเกิด มีโลกะเป็นปัจจัย
 เหล่านี้ ย่อมประดังมีแก่เขาด้วยประการฉะนี้... โทสะจัดเป็นอกุศล คนมี
 โทสะแล้ว ปรุ่งแต่งกรรมใด ด้วยกาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็อกุศล
 คนมีโทสะแล้ว ...ย่อมหาเรื่องก่อทุกข์แก่ผู้อื่น แม้ข้อนั้นก็เป็นอกุศล อกุศล
 ธรรมชั่วร้ายเป็นอเนก... ย่อมประดังมีแก่เขาด้วยประการฉะนี้... โมหะ
 จัดเป็นอกุศล คนมีโมหะแล้วปรุ่งแต่งกรรมใด

⁹ อัง. ติก. 20/551/317-318.

ด้วย กาย วาจา ใจ แม้กรรมนั้นก็เป็นอกุศล คนมีโมหะแล้ว... ย่อมหา
เรื่องก่อทุกข์แก่ผู้อื่น... แม้ชื่อนั้นก็เป็นอกุศล อกุศลธรรมชั่วร้ายเป็นอก...
ย่อมประดังมีแก่เขาด้วยประการฉะนี้... 10

อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีความโลภ ไม้ว่าจะเป็ต้นเหตุให้คนกระทำ
ชั่วได้เสมอไป ความโลภอาจเป็จุดกระตุ้นให้บุคคลมีการกระทำดีเพื่อหวังผล
ประโยชน์ในอนาคตได้ ดังตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วในเรื่อง เศรษฐีบริจาคเงินเพื่อ
หวังชื่อเสียง ดังนั้น การกระทำที่เรียกว่า ดี ชั่ว ในทัศนะของพุทธศาสนาต้อง
มองลึกไปว่าเป็เจตนาที่เกิดจากกุศลมูล หรืออกุศลมูลหรือไม่เป็ประการสำคัญ

เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญา

โดยหลักการเมื่อเราเลือกเกณฑ์ใดมาเป็มาตรการในการตัดสินความ
ดีความชั่วของมนุษย์ ตัวเกณฑ์นั้นจะต้องมีเหตุผลและสอดคล้องกับการกระทำของ
มนุษย์ในสังคม เพื่อที่จะนำไปใช้ได้อย่างเป็สากลกับคนทุกคน ทุกชาติทุกภาษา
โดยไม่จำกัดว่าคนคนนั้นจะอยู่ในกรอบของระบบใด ถ้าเกณฑ์ตัดสินความดีนั้นสามารถ
นำไปใช้กับการกระทำของคนทุกคนได้แล้ว เกณฑ์นั้นก็มีความเป็สากลอย่างแท้จริง
สำหรับเกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญานั้น ถ้ามองในรูปของภาษาซึ่งเป็ภาษา
ธรรมที่สะท้อนมาจากระบบความเชื่อ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ของศาสนาพุทธ
โดยมองว่าสิ่งที่สะท้อนจากระบบเป็ข้อจำกัดที่เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธปรัชญา
ไม่สามารถถือเป็เกณฑ์สากลได้ ความเห็นนี้ไม่มีเหตุผลเพียงพอ จริงอยู่ด้วยเหตุ-
ผลทั่วไปที่ว่าตามข้อเท็จจริง การเสนอเกณฑ์ตัดสินความดีของศาสนาใดศาสนาหนึ่ง
นั้นย่อมสะท้อนมาจากระบบความเชื่อ ศาสนาและมีฐานะทางสังคมของตนเอง คือ

ประชาคมทางศาสนาซึ่งแต่ละประชาคมต่างมีลักษณะเฉพาะของตนเอง แต่กระนั้น ก็ตามการตัดสินใจที่ถูกต้องควรวิเคราะห์ไปที่ตัวเกณฑ์ของศาสนานั้นว่า สามารถนำไปใช้กับพฤติกรรมของคนทุกคนอย่าง เป็นสากลได้หรือไม่

สำหรับทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธปรัชญาที่จะ เสนอต่อไปนี้สามารถนำไปใช้ตัดสินการกระทำดี ชั่ว ของคนทุกคนได้

ตั้งข้อความที่ปรากฏในเกสบุตรสูตรว่า

ในสมัยพุทธกาลหมู่บ้านชาวกาลามะ เป็นทางผ่านของศาสดาทั้งหลาย แต่ละศาสดาก็สอนลัทธิของตน จนชนชาวกาลามะไม่รู้ว่า จะรับเอาลัทธิของ ใครดี ครั้นพระพุทธเจ้าเสด็จผ่าน เขาก็กราบทูลถามปัญหาข้อนี้ พระพุทธ เจ้าจึงได้ตรัสข้อความที่เรียกว่ากาลามสูตร ซึ่งปรากฏในเกสบุตรสูตรความ ดังนี้

ดูกรกาลามชนทั้งหลาย ก็ควรแล้วที่ท่านทั้งหลายจะ เคลือบแคลงสงสัย และท่านทั้งหลายเกิดความเคลือบแคลงสงสัยในฐานะที่ควรแล้ว มาเกิดท่าน ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายอย่าได้เชื่อถือตามถ้อยคำที่ได้ยินได้ฟังมา อย่าได้เชื่อ ถือตามถ้อยคำสืบ ๆ กันมา อย่าได้เชื่อถือโดยตื่นข่าวว่า ได้ยินอย่างนี้ อย่า ได้เชื่อถือโดยอ้างตำรา อย่าได้เชื่อถือโดยเดาเอาเอง อย่าได้เชื่อถือโดย คาคคะเน อย่าได้เชื่อถือโดยความตรึกตามอาการ อย่าได้เชื่อถือโดยชอบ ใจว่าต้องกันกับทฤษฎีของตัว อย่าได้เชื่อถือโดย เชื่อว่าผู้พูดสมควรจะ เชื่อได้ อย่าได้เชื่อถือโดยความนับถือว่าสมณะนี้เป็นครูของเรา เมื่อใดท่านทั้งหลาย ฟังรู้ด้วยตนเองว่าธรรมเหล่านี้เป็นอกุศล ธรรมเหล่านี้มีโทษ ธรรมเหล่านี้ผู้ รู้ดีเตียน ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว เป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็น ประโยชน์ เพื่อทุกข์เมื่อนั้น ท่านทั้งหลายควรละธรรมเหล่านั้นเสีย... เมื่อ ใดท่านทั้งหลายฟังรู้ด้วยตนเองว่า ธรรมเหล่านี้เป็นกุศล ธรรมเหล่านี้ไม่มี โทษ ธรรมเหล่านี้ท่านผู้รู้สรรเสริญ ธรรมเหล่านี้ใครสมาทานให้บริบูรณ์แล้ว

เป็นไปเพื่อประโยชน์ เพื่อสุข เมื่อนั้นท่านทั้งหลายควรเข้าถึงธรรมเหล่านั้น
อยู่...¹¹

จากเกสปุตตสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงสอนมิให้เชื่อโดยอาการทั้ง 10 อย่าง
จากพระสูตรข้อนี้ จริง ๆ แล้ว พระพุทธเจ้ามิได้เสนอตรง ๆ ว่า ให้พุทธศาสนา
ใช้เกณฑ์นี้เป็นเกณฑ์ตัดสินความดีความชั่ว แต่จากการแปลความทำให้ได้ข้อสรุปว่า

พระพุทธองค์ทรงสอนให้บุคคลตัดสินความถูกต้องโดยอาศัยเหตุผลตามที่ เขา
เห็นได้ด้วยตนเอง พระองค์ทรงย้ำให้บุคคลแสวงหาความจริงด้วยการคิด
โดยให้ตัวเขาเป็นตัวของเขาเอง โดยไม่คำนึงว่าหลักธรรมนั้น ๆ จะเป็น
ของใครทั้งสิ้น ฉะนั้นความจริงที่เชื่อถือได้ตามพระคัมภีร์ของพุทธศาสนา คือ
ข้อเท็จจริงที่บุคคลได้รับจากการใช้เหตุผลไปวิเคราะห์ปัญหา จนในที่สุดก็
เห็นจริงด้วยปัญญาของเขาเอง¹²

ตัวอย่างเช่น ได้ฟังว่า ความโลภ ความโกรธ ความหลงเป็นอันตราย
หรือสิ่งเลวร้าย ก็สามารถเข้าใจซึมซาบได้ทันที เพราะรู้จักสิ่งทีเรียกว่า ความ-
โลภ ความโกรธ ความหลง อยู่แล้ว ว่ามันเป็นอย่างไร เขาก็เชื่อตัวเองแทนที่
จะเชื่อผู้พูด พระพุทธเจ้าได้กล่าวถึงลักษณะความชอบธรรมที่เป็นเกณฑ์แห่งความ-
ถูกต้อง ซึ่งส่วนนี้เองที่ชัดเจนที่จะนำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินความดีของพระพุทธศาสนาได้

ในทัศนะของผู้เขียนจึงขอสรุปการตัดสินว่า การกระทำที่มีค่าทาง
ศีลธรรม หรือเกณฑ์หลักในการตัดสินการกระทำของพุทธศาสนา ต้องพิจารณา ดังนี้

11 อัง . ตัก . 20/505/225-228 .

12 ปรีชา คุณาวุฒิ , "พุทธปรัชญาเรื่องกรรมและการให้ผลของกรรม" ,
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์-
มหาวิทยาลัย , 2521) , หน้า 65 .

1. ดูว่าการกระทำนั้นมีเจตนาหรือไม่
2. ถ้ามีเจตนา ก็ดูต่อไปว่าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูล หรืออกุศลมูล ถ้าเกิดจากเจตนาอกุศลมูลถือว่าเป็นกรรมชั่ว
3. ถ้าเป็นเจตนาที่เกิดจากกุศลมูลและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้อง แสดงว่าการกระทำนั้นมีคุณค่าทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์

ตามมติของพระพุทธศาสนาการกระทำที่ดี หรือความประพฤติที่ดีซึ่งสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้องจะต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้¹³

1. การกระทำที่ถูกต้องหรือดีจะต้องเป็นการกระทำที่เป็นกุศล
2. การกระทำที่เป็นกุศล จะต้องเป็นการกระทำที่ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเอง และผู้อื่น
3. การกระทำเช่นนั้นเป็นการกระทำที่บัณฑิตสรรเสริญ
4. การกระทำเช่นนั้น หากได้ทำให้สมบูรณ์แล้วย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์ และความสุขโดยส่วนเดียว

จากกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้องทั้ง 4 ประการ ข้อ 2 และข้อ 4 แสดงให้เห็นว่าตามเกณฑ์ตัดสินความดีของพระพุทธศาสนาการกระทำที่จัดว่าดีอย่างสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อ การกระทำนั้นนอกจากจะเกิดจากเจตนาดีเป็นพื้นฐานแล้ว การกระทำนั้นต้องก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตัวเองและผู้อื่นด้วย การกระทำที่เป็นไปตามหลักดังกล่าวนี้จัดว่าเป็นการกระทำที่มีค่าทางศีลธรรมอย่างสมบูรณ์ ตามหลักของพระพุทธศาสนาการกระทำที่เกิดจากเจตนาดี แต่ผลของการกระทำก่อให้เกิดความเดือดร้อนหรือเกิดโทษแก่ตนเองหรือผู้อื่นก็ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ดีอย่างสมบูรณ์ เช่น การพูดความจริง ถ้าบุคคลหนึ่งพูดความจริงแล้วทำให้เขาได้รับ

---

¹³ Sunthorn Na-Rangsi, The Buddhist concepts of karma and rebirth (Bangkok: Mahamakut Rajavidyalaya Press, 1976), p. 216.

ความเดือดร้อนและประเทศชาติล่มจม การกระทำนี้ไม่ถือว่าเป็นการกระทำที่ดี
 อย่างแท้จริง หรืออย่างการคอร์รัปชัน เป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาไม่ดี แต่
 เมื่อกระทำแล้วทำให้ผู้กระทำได้รับประโยชน์ การกระทำนี้ถึงแม้จะก่อให้เกิด
 ประโยชน์แก่ตนเองแต่เกิดจากเจตนาไม่ดี เป็นพื้นฐานและก่อให้เกิดผลเสียหายแก่
 ส่วนรวม พุทธศาสนาถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดี กล่าวโดยสรุปคือในการตัดสินใจ
 ความดีของพุทธศาสนา ยังถือเจตนาเป็นเบื้องต้นหรือเป็นหลัก และถือเอาผลของ
 การกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นเป็นองค์ประกอบรองในการ
 พิจารณาด้วยโดยถือว่าผลของการกระทำจะเป็นตัววัดว่าการกระทำนั้นมีระดับ
 ความดีมากหรือน้อยเท่าไร

ในอังคุตตรนิกาย¹⁴ ได้กล่าวถึงบุคคลที่อยู่ในโลกนี้ว่าแบ่ง เป็น 4 พวกคือ

1. พวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
2. พวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
3. พวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
4. พวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน และปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น

พุทธศาสนาถือว่าพวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้
 อื่นดีมากที่สุด และพวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนและไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
 ไม่มีส่วนดีเลย ส่วนพวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น
 เป็นพวกที่ดึกว่าพวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนแต่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น เนื่อง
 จากประโยชน์ในความหมายของพุทธศาสนา คือประโยชน์ทางจิตใจ เพราะฉะนั้น
 สาเหตุที่เห็นว่าพวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนแต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นดึกว่า
 หมายถึง ก่อนที่เราจะไปช่วยเหลือใคร เราควรช่วยเหลือตัวเองก่อน เช่น เรา
 ต้องขจัดกิเลสที่มีในใจของเราให้หมดไปหรือบรรเทาให้เหลือน้อยและปฏิบัติโดย
 ทาตัวเป็นคนละเว้นความชั่วให้ได้ก่อนแล้วจึงสอนผู้อื่นให้ทำความดีละเว้นความชั่ว
 ดังนั้นพวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่น คือ คนที่ไม่
 สามารถปฏิบัติตนเป็นคนดี ไม่ปฏิบัติตามศีลแต่จะไปสอนให้คนอื่นเป็นคนดีย่อมทำให้

¹⁴ อัง. จดก. 21/95/122.

คนอื่นขาดความเชื่อถือ ฉะนั้นพุทธศาสนาจึงเห็นว่าพวกที่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตน แต่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นจึงดีกว่าพวกที่ไม่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ตนแต่ปฏิบัติเพื่อประโยชน์ผู้อื่นซึ่งแม้จะมีส่วนดีอยู่บ้าง แต่ก็ดีน้อยกว่าผู้ที่ปฏิบัติดีหรือทำความดี เพื่อตนเอง ที่กล่าวมาทั้งหมดชี้ให้เราเห็นว่าการกระทำที่มีคุณค่าทางจริยธรรม อย่างน้อยที่สุดต้องก่อให้เกิดประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ใช่การกระทำที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเลย ซึ่งจากทัศนะนี้แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนา ยังคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นในการตัดสินใจ

การกระทำที่ชั่ว หรือความประพฤติที่ไม่ดีมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นการกระทำที่เป็นอกุศล
2. เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองหรือผู้อื่น
3. เป็นการกระทำที่บั่นทอนดีเดียน
4. การกระทำเช่นนั้น หากได้ทำให้สมบูรณ์แล้วยอมเป็นไปเพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์ เพื่อทุกข์

การกระทำที่จัดว่าดีตามเกณฑ์ตัดสินความดีทั้ง 4 ประการดังกล่าวนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเจตนาที่ปรุ้งแต่งโดยอกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ ฉะนั้นเมื่อบุคคลใดกระทำสิ่งใดโดยมีเจตนาเป็นอกุศล การกระทำของเขาย่อมสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้อง 4 ประการ เช่นเดียวกันลักษณะของการกระทำหรือความประพฤติที่ไม่ดีเกิดจากการที่บุคคลมีเจตนาเป็นอกุศลหรือถูกปรุ้งแต่งโดยอกุศลมูล คือ มีโลภะ โทสะ โมหะ เป็นพื้นฐาน ฉะนั้นการกระทำที่เกิดจากเจตนาเป็นอกุศลจะเป็นไปตามลักษณะของการกระทำที่ไม่ดี 4 ประการ การใช้เกณฑ์ตัดสินความดีสามารถเข้าใจได้ดังนี้ คือ การกระทำใดที่มีลักษณะสอดคล้องกับหลักแห่งความถูกต้องทั้ง 4 ประการนี้ การกระทำนั้นจัดเป็นการกระทำที่ไม่มีโทษ เมื่อไม่มีโทษก็ยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่อีกุศลโดยหลักทั้ง 4 ประการนี้เป็นเกณฑ์ตัดสินความดีของพระพุทธศาสนา โดยใช้ ข้อ 1. เป็นหลักหรือเป็นตัวตั้ง ส่วนข้อ 2, 3, 4 เป็นตัวกำหนดลักษณะหรือขยายความของการกระทำที่ดี ตัวอย่างเช่น ความเมตตากรุณาเป็นการกระทำที่ดี ทำไมจึงจัดว่าเป็นการกระทำที่ดี เพราะเป็นการกระทำที่ไม่มีโทษ เป็นการกระทำที่บั่นทอนสรรเสริญ และถ้ากระทำให้มากแล้วยอมเป็นไปเพื่อประโยชน์แก่อีกุศล และเพื่อความสุขโดยส่วนเดียว

หลักเกณฑ์แห่งความถูกต้อง 4 ประการ เป็นองค์ประกอบอันสำคัญของหลักปฏิบัติทางศีลธรรมต่าง ๆ แห่งพระพุทธศาสนาประมวลกฎเกณฑ์แห่งการกระทำทั้งหลายที่ถือว่าถูกต้องทางด้านศีลธรรม พระพุทธองค์ทรงบัญญัติโดยมุ่งให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งความถูกต้อง 4 ประการเหล่านี้ทั้งสิ้น¹⁵

ความหมายของคำว่าประโยชน์ ในที่นี้หมายถึงสิ่งที่เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตก่อให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรือง และทำให้ชีวิตพัฒนาก้าวหน้าไปในทางที่ชอบ ประโยชน์จึงเป็นได้ทั้งในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ส่วนลักษณะของบัณฑิตหรือผู้รู้ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยสัปบุริสธรรม 7 ประการ คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักประชุมชน และรู้จักบุคคล

บัณฑิตตามหลักการพระพุทธศาสนา คือ ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา คือ ผู้รู้จักใช้ปัญญากำหนดแยกสาระ และอสาระ ดำเนินชีวิตของตนให้พ้นจากอสาระ และให้ประกอบด้วยสาระได้จริงอย่างนั้น ตามพระพุทธพจน์ที่แสดงความหมายของความเป็นบัณฑิตไว้ซึ่งแปลความว่า เมื่อจะคิด ก็คิดการที่เป็นประโยชน์ เกื้อกูลแก่ตน เกื้อกูลแก่ผู้อื่น เกื้อกูลแก่ชาวโลกทั้งหมดทีเดียว อย่างนี้แลภิกษุจึงจะชื่อว่าเป็นบัณฑิตมีปัญญามาก ตามนัยพุทธภาษิตนี้ พึงสังเกตว่าพุทธศาสนากำหนดความหมายของความเป็นบัณฑิต ด้วยวิธีการดำเนินชีวิตเริ่มแต่ใช้ความคิดเป็นต้นไป คือ ตัดสินด้วยความประพฤติปฏิบัติ มิใช่ด้วยความรู้ความเชี่ยวชาญทางวิชาการ¹⁶

¹⁵ Sunthorn Na-Rangsi, The Buddhist concepts of karma and rebirth, p. 216.

¹⁶ พระราชวรมณี, ค่านิยมแบบพุทธ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เทียนวรรณ, 2527), หน้า 26-28.

การที่พระพุทธเจ้ากำหนดให้มีเกณฑ์ข้อที่ 3 ที่กล่าวว่าการกระทำที่ดี ต้องเป็นการกระทำที่บัณฑิตสรรเสริญนั้น เนื่องจากพระพุทธเจ้าตรัสไว้เพื่อป้องกัน ปัญหาบางอย่างที่จะเกิดขึ้น พระองค์ทรงเห็นว่าการกระทำของคนในโลกนี้ย่อมมีการวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. คาคติเตียน นินทา กล่าวร้าย
2. คาสรรเสริญ เยินยอ

การกระทำทั้ง 2 ประเภทเป็นธรรมประจำโลก ดังนั้นถ้าเราอยู่ในสังคมที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน เราจะต้องเจอปัญหานี้เราจึงควรแยกพิจารณาว่า จะนำคาคติเตียนหรือคาสรรเสริญของใครมาพิจารณา ถ้าเป็นคาคติเตียนของคนพาล คนโง่ เราไม่ควรนำมาสนใจพิจารณา แต่ถ้าเป็นคาคติเตียนหรือสรรเสริญของบัณฑิต (ตามความหมายที่ระบุไว้ในสัพบุริสธรรม 7 ประการ) เราก็ควรนำมาพิจารณาไตร่ตรอง และในพุทธธรรมกล่าวไว้ว่า

การยอมรับหรือไม่ยอมรับของปราชญ์ มองอย่างกว้าง ๆ หรือมองในระดับสถาบัน จะปรากฏารูปของบัญญัติทางศาสนาบ้าง ขนบธรรมเนียม ประเพณีบ้าง กฎหมายบ้าง เป็นต้น แม้ว่าบทบัญญัติและสิ่งที่ถือตามกันมา เหล่านี้ไม่จำเป็นต้อง เป็นมติของวิญญูเสมอไป และการปฏิบัติที่ขัดแย้ง แปรลกออกไปจากบทบัญญัติและสิ่งที่ถือตามกันมา เหล่านี้ก็ไม่จำเป็นต้อง เป็นข้อที่วิญญูติเตียนเสมอไปแต่ก็พอจะพูดได้ว่า ส่วนที่แตกต่างนี้เป็นข้อยกเว้นซึ่งก็เป็นกิจของวิญญูนั้นแหละที่จะต้องหมั่นสอบสวน ตรวจสอบตราในเรื่องเหล่านั้นในแต่ละกาลแต่ละครั้งแต่ละคราวเรื่อย ๆ ไป¹⁷

ตามที่กล่าวมาแล้วว่าเกณฑ์ที่ใช้ตัดสินความดีมีทั้งกฎหมายขนบประเพณี และศาสนา การกระทำบางอย่างอาจถูกต้องตามกฎหมายแต่ผิดศีลธรรมของศาสนา ก็ได้ เช่น การดื่มเหล้า กฎหมายไม่ได้ระบุว่าเป็นการกระทำที่ผิด แต่เป็นการกระทำที่ผิดศีลธรรมของศาสนาเพราะการดื่มเหล้านำไปสู่ผลด้านลบทางจิตใจ ทว่า

17 พระราชวรมณี, พุทธธรรม, หน้า 180.

าให้จิตาจาไม่บริสุทธิ์และนำไปสู่โลก โภครธ หลง มากขึ้น แต่ก็มีการกระทำบางอย่างที่ผิดกฎหมาย และสอดคล้องกับการกระทำที่ผิดศีลธรรมของศาสนาก็ได้ เช่น การฆ่าคน การขโมย ฯลฯ หรืออาชีพบางอย่างที่ไม่ผิดกฎหมาย เช่น อาชีพขายเนื้อไก่ พ่อค้าบางคนต้องฆ่าไก่ ก่อนที่จะนำไปขายในตลาดซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่ผิดกฎหมาย และไม่ผิดประเพณี แต่ผิดศีลธรรมของศาสนา แม้จะมีประโยชน์ก็ถือว่าการเลี้ยงชีพแต่ก็ต้องทำบาปเป็นประจำ จึงไม่จัดว่าเป็นการกระทำที่ดีแท้

ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา การกระทำที่สอดคล้องกับเกณฑ์ตัดสินความดีทั้ง 4 และเป็นไปตามหลัก 3 อย่างคือ ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดขนบประเพณี และไม่ผิดศีลธรรม หรือหลักศาสนา การกระทำนั้นก็จัดว่าไม่มีโทษแต่สามารถเป็นประโยชน์ก็ถือได้ด้วย ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ในนวนิพนธ์ปุตรสังยุตตนิกาย ว่า

ชนเหล่าใดสร้างสวนไม้ดอกไม้ผล (อาราม) ปูลุกหมู่ไม้ เพื่อให้อาศัยร่มเงา สร้างสะพาน ตั้งโรงน้ำ บ่อน้ำ และที่พักอาศัย ให้เป็นทาน ชนเหล่านั้นย่อมมีบุญเจริญขึ้นในกาลทุกเมื่อทั้งกลางวันและกลางคืน เขาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมและสมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไปสวรรค์¹⁸

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการกระทำที่เป็นประโยชน์ก็ถือกลุ่่นั้นมีมากมายหลายอย่าง การช่วยเหลือส่วนรวมโดยการสร้างสวนดอกไม้ ปูลุกต้นไม้ สร้างสะพาน ที่พักอาศัยเป็นที่สาธารณชนได้ใช้ร่วมกันล้วนเป็นการกระทำที่เป็นประโยชน์ถือกลุ่ที่ผู้สร้างได้บุญกุศลเพิ่มขึ้นทุกครั้งที่มีผู้อาศัยใช้สอย

18 สัจ . ส. 15/145-146/43-44.

จริยธรรมกับเกณฑ์ตัดสินความดี

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนในระดับศีลธรรม เช่นเดียวกับศาสนาทั่วไป มีกล่าวถึงบุญบาป ดีชั่ว ความเมตตา การให้ทานและอะไรต่าง ๆ อีกมากมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ศีลธรรมจึงเป็นพื้นฐานที่แท้จริงของศาสนา พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องการใช้ชีวิตทางศีลธรรม และ เน้นการช่วยเหลือตนเอง ในการกระทำความดี พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าศีลธรรมจะมีประโยชน์อย่างแท้จริง อยู่ที่การนำไปปฏิบัติ พุทธศาสนาก็คือว่าเมื่อบุคคลนำไปปฏิบัติ เขาก็จะได้รับประโยชน์ แก่ตัวเขาเอง ความดีเป็นสิ่งที่สั่งสอนอบรมกันได้ แต่ก่อนที่จะสั่งสอนคนอื่นผู้สอน ต้องปฏิบัติตัวให้เป็นคนดีก่อน ดังนั้นพุทธศาสนาจึงให้ความสำคัญกับปัจเจกชน ถ้าปัจเจกชนดีสังคมก็จะดีไปด้วย

พระพุทธเจ้าสอนวิธีปฏิบัติ เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม หลักปฏิบัติเบื้องต้น ซึ่งเป็นฐานที่ตั้งของการเข้าสู่กุศลธรรมทั้งหลายคือ การปฏิบัติ ตามศีล 5 และกุศลกรรมบท 10 ซึ่งถือว่าเป็นธรรมสำหรับมนุษย์ กล่าวคือ เป็นธรรมที่มีอยู่แล้วในโลก เมื่อพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นทรงชักนำและชักชวนให้สมาทาน¹⁹ ธรรมนั้น ศีล 5 และกุศลกรรมบท 10 จึงเป็นทั้งบัญญัติของสังคมและคำสอนใน พุทธศาสนาซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนไว้มากมาย โดยกำหนดให้รักษา เป็นนิจศีล คือ รักษาประจำเป็นเนืองนิตย์เพื่อความสุขส่วนตัวเพื่อความสงบเรียบร้อยเป็นส่วนรวมในสังคมของมนุษยชาติ และเพื่อเป็นฐานรองรับธรรมทั้งหลายที่เป็นกุศล

¹⁹ สมาทาน แปลว่า การถือเอา รับเอา เอาเป็นข้อปฏิบัติ, การถือปฏิบัติ เช่น สมาทานศีล คือ รับเอาศีลมาปฏิบัติ

ศีล 5 กับเกณฑ์ตัดสิ้นความดี

ศีล 5 เป็นหลักความดีเบื้องต้นซึ่งพุทธศาสนาสอนว่ามนุษย์ทุกคนควรจะปฏิบัติตามเพื่อความสมบูรณ์ในตัวเอง พุทธศาสนาถือว่าศีล 5 เป็นจริยธรรมที่มีเหตุผลสากล เมื่อมนุษย์ทุกคนถือปฏิบัติแล้วจะนำไปสู่ความสงบสุขทั้งของตนเองและสังคมโดยรวม ศีล 5 ประกอบด้วย

1. เว้นจากปาณาติบาต คือ ไม่ทำลายชีวิต โดยประพฤดิหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านชีวิตและร่างกาย
2. เว้นจากอกุศลนิทาน คือ ไม่เอาของที่เขาไม่ได้ให้ หรือไม่ลักขโมย โดยประพฤดิหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านทรัพย์สินและกรรมสิทธิ์
3. เว้นจากกาเมสมิฉฉาจาร คือ ไม่ประพฤดิผิดในกามทั้งหลาย โดยประพฤดิหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคู่ครอง บุคคลที่รักหวงแหน ไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่นอกใจคู่ครองของตน
4. เว้นจากมสวาท คือ ไม่พูดเท็จ โดยประพฤดิหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากการเบียดเบียนผู้อื่นด้วยวาจาเท็จ โทกหลอกหลวง ตัดรอนผลประโยชน์ หรือแก่งแย่งทำลายผู้อื่นด้วยถ้อยคำไม่จริง
5. เว้นจากของเมา คือ สุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ไม่เสพของมีนเมา โดยประพฤดิหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจากความประมาท หลั่งไหลดมัวเมาเนื่องจากการใช้สิ่งเสพติดที่ทำให้เสียสติสัมปชัญญะ

พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลปฏิบัติตามศีล 5 ดังกล่าวนีี้ การงดเว้นตามหลักศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์ ถ้าทุกคนสามารถทำตัวให้บริสุทธิ์ด้วยการปฏิบัติตามศีล 5 ตัวบุคคลนั้นก็จะมีชีวิตอย่างสงบสุข พระองค์ทรงสอนว่า รากเหง้าแห่งการกระทำชั่วคือ เจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล เข้าครอบงำ คือ โลก โกรธ หลง ถ้าบุคคลใดมีความโกรธ เขาก็สามารถกระทำชั่วได้ เช่น การฆ่าสิ่งมีชีวิต หรือทำร้ายผู้อื่นเกิดจากการขาดสติหรือความโกรธเข้าครอบงำ การลักขโมยเกิดจากเจตนาที่เป็นอกุศลคือความโลภ การประพฤดิผิดในกามเกิดจากความหลงเข้าครอบงำ การพูดเท็จเกิดจากความโกรธหรือความ

หลงจึงมีเจตนาที่จะพูดไม่ให้ตรงกับความจริง ส่วนการเสพของมีนเมาเกิดจากความหลงหรือโมหะ และการเสพของมีนเมา เป็นอกุศลในตัวมันเอง หรือเป็นมูลเหตุแห่งความประมาทอันยิ่งใหญ่ที่ก่อให้เกิดการทาบอคุศลที่ทาลายล้างศีลทั้ง 4 ข้อข้างต้น ข้อใดข้อหนึ่งหรือทุกข้อก็ได้ ดังนั้นการล่วงศีลข้อ 5 นับเป็นความชั่วที่อาจนำไปสู่การกระทำความชั่วอย่างอื่นได้ทุกอย่าง

การวิเคราะห์พุทธจริยธรรมด้วยหลักพุทธจริยศาสตร์

เกณฑ์ตัดสินความดีและความชั่วดังได้กล่าวมาแล้วจัดเป็นหลักพุทธจริยศาสตร์ที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินความดีความชั่วได้ทั่วไปโดยไม่เจาะจงว่าการกระทำความดีหรือความชื่อนั้น ต้องเป็นความดีความชั่วตามคำสอนของพุทธศาสนาเท่านั้น การกระทำความดีความชั่วตามคำสอนของลัทธิหรือศาสนาอื่นๆ ก็สามารถนำหลักพุทธจริยศาสตร์เป็นเกณฑ์ตัดสินได้เช่นกัน ในส่วนของพุทธศาสนาการกระทำที่เป็นความดีหรือความชั่ว ย่อมเป็นไปสอดคล้องกับเกณฑ์ตัดสินความดี ความชู้ดังกล่าวนั้น หลักจริยธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนาได้แก่ หลักคำสอนเรื่องศีล 5 และกรรม 10 ซึ่งอาจนำเกณฑ์ตัดสินความดีมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

ทำไมการรักษาศีล 5 จึงดี และการล่วงละเมิดศีล 5 จึงไม่ดี

หลักของพุทธศาสนาจัดว่าการกระทำที่มีค่าทางจริยะแสดงออกได้ 3 ทาง คือ การกระทำทางกาย ทางวาจา และทางใจ ไม่ว่าจะทำอะไรต้องเริ่มต้นที่ใจก่อน คิดก่อน แล้วจึงมีกายกรรม หรือวจีกรรมตามมา โดยพื้นฐานของศีล 5 ที่ทำให้การรักษาศีล 5 ดี และการล่วงละเมิดศีล 5 ไม่ดีมาจาก เจตนาที่เป็นอกุศล ประกอบด้วยอโลภะ อโทสะ อโมหะ และเจตนาที่เป็นอกุศล ประกอบด้วย โลภะ โทสะ โมหะ ซึ่งอกุศลทั้ง 3 นี้เริ่มต้นจากการที่มีอวิชชาหรือมีโมหะก่อนแล้ว โลภะและโทสะ ก็ตามมาดังกล่าวกวไว้ในอรรถกถาดังนี้

ปาณาติบาตมีมูล 2 ด้วยสามารถแห่งโทษะ และ โมหะ อทินนาทาน
และ มุสาวาทมีมูล 2 ด้วยอำนาจแห่งโทษะ และ โมหะ หรือด้วยอำนาจแห่ง
โลภะ และ โมหะ มิจจาจารและสุราปานมีมูล 2 ด้วย สามารถแห่ง
โลภะ และ โมหะ 19 ก.

จากอรรถกถาชี้ให้เห็นว่า การล่วงละเมิดศีล 5 ล้วนเกิดจากเจตนา
อกุศลมูลเป็นพื้นฐาน ตามเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนา การกระทำใดที่เกิด
จากเจตนาอกุศลมูลถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี ส่วนการกระทำที่เกิด
จากเจตนากุศลมูลถือว่าเป็นการกระทำที่ดี เจตนาอกุศลมูลและอกุศลมูลเป็นเกณฑ์
หลักในการแบ่งแยกการกระทำดี และการกระทำที่ไม่ดี ส่วนเกณฑ์รองซึ่งเอา
ผลของการกระทำและศีลธรรมเสริญของวิญญูชนจะเป็นตัววัดระดับความดีมากขึ้น
ของการกระทำนั้น ถ้าเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีและผลของการกระทำดี
ก็ถือว่าการกระทำนั้นมีค่าทางจริยธรรมสมบูรณ์

ในเกณฑ์หลักของ เกณฑ์ตัดสินความดีที่ใช้เจตนาอกุศลมูลและอกุศลมูลเป็น
ตัววัดดีชั่วนั้น อาจมีคำถามต่อว่าอกุศลมูล 3 ไม่ดีอย่างไร ตามหลักของพุทธศาสนา
ถือว่า โลก โกรธ หลง เป็นรากเหง้าของการทำชั่ว เช่น การที่คนหนึ่งมีความ
โลภมากจนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น แต่การที่ความโลภหรือความโกรธความหลง
ไม่ดีนั้นผลประการแรกคือ ผลภายในที่ทำให้จิตใจของบุคคลนั้นขุ่นมัว เศร้าหมอง
เป็นผลเบื้องต้น ซึ่งก่อให้เกิดสภาวะจิตที่เป็นทุกข์ และถ้ามีความโลภมากขึ้นทำให้
เกิดการกระทำที่ไม่ดีต่าง ๆ ที่แสดงออกทางกาย วาจา เมื่อกระทำแล้วก็เกิดผล
ภายนอกที่ไม่ดีแก่ตนเองและผู้อื่น อย่างไรก็ตามเราสามารถตอบสั้น ๆ ได้ว่า
ความโลภ โกรธ หลง ไม่ดี เพราะมันทำให้จิตใจเศร้าหมอง จิตใจที่เศร้าหมอง
เป็นจิตใจที่เป็นทุกข์ ซึ่งเป็นการอธิบายถึงสาเหตุและผลที่แยกกันไม่ออก หรือถ้า
ถามต่อว่าทำไมทุกข์ไม่ดี เพราะมันทำให้จิตใจไม่สงบ และทำไมจิตใจไม่สงบ จึง
ไม่ดีก็เพราะ ทำให้ชีวิตไม่มีความสุขที่แท้จริง และทำให้ห่างไกล

จากความหลุดพ้น ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดของพุทธศาสนา ความหลุดพ้น คือ ความเป็นอิสระ พุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายให้คนเข้าถึงความหลุดพ้น เพื่อจะได้เป็นอิสระ จากความทุกข์ กล่าวได้ว่า พุทธศาสนาต้องการเพื่อจะได้ไม่ต้องการ จากที่กล่าว มาว่าทำไม โลก โกรธ หลง ไม้ดี ซึ่งการอธิบายโดยการโยงว่าทำให้เกิดทุกข์ ก็ไม่ได้หมายความว่า หลักของพุทธศาสนาใช้ผลมาอธิบาย เหมือนกับลัทธิประโยชน์ นิยมที่วัดดีชั่วโดยดูที่ผลของการกระทำ เพราะสำหรับพุทธศาสนาผลเป็นเพียงตัว ประกอบร่วมที่นำมาพิจารณาเพื่อช่วยให้เกณฑ์หลักคือ เจตนามีความชัดเจนขึ้นเท่านั้น

หลักการตัดสินดีชั่วของประโยชน์นิยมเอาผลภายนอกมาตัดสินนั้นคือหลัก มสุขุมว่าวัดว่า การกระทำที่ดีคือการกระทำที่นำไปสู่ปริมาณความสุขให้มากที่สุด โดยให้รวมตัวเราและผู้อื่นเข้าไปด้วย ประโยชน์นิยมถือว่า การกระทำที่ก่อให้เกิด ความสุขน้อย หรือนางแคบก็เป็นการกระทำที่ดีน้อย ถ้าก่อให้เกิดประโยชน์ หรือความสุขมากและในวงกว้างก็ดีมาก จึงต้องเลือกว่าควรจะทำอะไรที่ทำให้ปริมาณ ความสุขมากที่สุดผลของประโยชน์นิยมเป็นผลภายนอกที่ผู้กระทำ ต้องเลือกเอา อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การอธิบายว่า อุกุศลมูลไม้ดี เพราะทำให้จิตเศร้าหมอง และเกิดทุกข์นั้น เป็นการบอกว่าเมื่อมีโลก ก็ทำให้เกิดทุกข์ ความทุกข์เป็นผลของ การมีความโลก ซึ่งเป็นกรอธิบายว่าโลกไม้ดีอย่างไร และความทุกข์เป็นสภาวะ - จิตที่เกิดขึ้นทันทีทันใดที่คนมีความโลก ทุกข์จึงเป็นผลภายในที่เกิดขึ้นแก่บุคคลนั้นที่ ไม้อาจหลีกเลี่ยงได้ อีกประการหนึ่งการบอกว่าโลกไม้ดีเพราะทำให้เกิดทุกข์ก็ไม้ มีผลมาให้เลือกว่า ถ้าทุกข์น้อยแล้วความโลกจะดี ทุกข์มากความโลกจะไม้ดี แต่ การบอกว่าโลกไม้ดีเพราะทำให้จิตเศร้าหมองและเกิดทุกข์เสมือนเป็นการบอกว่า เมื่อมีสิ่งหนึ่ง เกิดขึ้นสิ่งหนึ่งก็เกิดตามมาโดยอัตโนมัติ เช่นเดียวกับการอธิบายว่า กุศลมูลดี อย่งไรเพราะทำให้ใจสงบ ไม้เศร้าหมอง ก็เป็นการอธิบายถึง เหตุกับ ผลที่แยกกันไม้ออก ดังนั้นเราสรุปได้ว่า การอธิบายว่าอกุศลมูลไม้ดี โดยการโยง ถึงทุกข์ ไม้ได้หมายความว่า เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาใช้หลักประโยชน์ นิยมเป็นเกณฑ์หลัก จากที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ผลที่เกิดจากความโลกไม้ดี เป็นผลภายในซึ่ง เป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในใจอย่างหลีกเลี่ยงไม้ได้แก่ผู้มีความโลก แต่ผลของประโยชน์นิยมนั้นคือ ผลภายนอกที่คนต้องชั่งว่า อะไรควรทำ อะไรไม้ ควรทำ

ตามเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาล่วงละเมิดศีล 5 ไม่ดีเพราะเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูล และการรักษาศีล 5 ดี เพราะเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูล เจตนาอกุศลมูลและอกุศลมูลเป็นเกณฑ์ตัดสินหลัก แต่บางกรณีอาจจะมีการกระทำที่เกิดจากเจตนาดีแต่การกระทำนั้นเกิดผลไม่ดี พุทธศาสนาจะตัดสินว่าอย่างไร ตัวอย่าง

พยาบาลมีเจตนาดีต้องการรักษาให้คนไข้หายแต่ด้วยความประมาทจึงหยิบยาผิดทำให้คนไข้มีอาการหนักมากกว่าเดิม

ตามหลักของพุทธศาสนาตัดสินโดยดูที่เจตนาของผู้กระทำเป็นหลัก กรณีนี้พยาบาลทำด้วยเจตนาดีมีเมตตาต่อคนไข้จึงถือว่าเป็นการกระทำที่ดี แต่ผลของการกระทำกลับทำให้คนไข้มีอาการหนักขึ้นกว่าเดิม ถือว่าเป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความเดือดร้อน ผลที่ไม่ดีแต่เกิดจากเจตนาดีตามเกณฑ์ตัดสินความดีตัดสินว่าการกระทำนี้ดีไม่สมบูรณ์ ส่วนการกระทำที่ดีสมบูรณ์ คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีตามเกณฑ์ตัดสินความดีตัดสินว่าการกระทำนี้ดีไม่สมบูรณ์ ส่วนการกระทำที่ดีสมบูรณ์ คือ การกระทำที่เกิดจากเจตนาดีและผลดี อย่างไรก็ตามจากกรณีนี้สามารถชี้ให้เห็นว่าเกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาตัดสินโดยดูที่เจตนาของผู้กระทำเป็นเกณฑ์หลักและใช้ผลของการกระทำเป็นเกณฑ์รอง

ก. ศีลข้อ 1 ไม่ควรฆ่าสัตว์

สำหรับศีลข้อ 1 แม้ว่าในพุทธพจน์จะมุ่งเอาสัตว์ที่เรียกว่ามนุษย์เป็นหลัก แต่สัตว์จำพวกดิรัจฉานก็รักชีวิต รักสุขเกลียดทุกข์ เป็นเพื่อนร่วมโลก เกิดแก่ เจ็บ ตายเหมือนกัน ไม่ควรเบียดเบียนเช่นเดียวกัน ศีลข้อนี้พระพุทธเจ้าจึงให้แผ่คลุมไปถึงสัตว์จำพวกดิรัจฉานด้วย แต่ยอมรับว่าการฆ่าสัตว์จำพวกดิรัจฉานมีโทษน้อยกว่าการฆ่าสัตว์จำพวกมนุษย์²⁰ (ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะไม่ขอกล่าว)

20 พระราชวรมุนี, พุทธธรรม, หน้า 772-773.

ตัวอย่างที่ดีของการสนับสนุนเรื่องนี้ก็คือ การมีช่วงจำพรรษาของ
ภิกษุเป็นเวลา 3 เดือน ในช่วงฤดูฝน ดังที่ปรากฏในวัสสูปนายิกชั้นธกะว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์จำพรรษาแล้วยังเที่ยวจาริกในระหว่างพรรษา
คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนาเช่นนั้นแหละว่า โฉนพระสมณะ
เชื้อสายพระศากยบุตร จึงได้เที่ยวจาริกตลอดฤดูหนาว ฤดูร้อน และฤดูฝน
เหยียบย่ำตัดไม้ค้ำอันเขียวสด เบียดเบียนอินทรีย์อย่างหนึ่งซึ่งมีชีวะ ยังสัตว์
เล็ก ๆ มีจำนวนมากให้ถึงความวอดวายเล่า... ..พระผู้มีพระภาคทรง
ทาสรรพิกถาเพราะเหตุเป็นเค้ามูลนั้นในเพราะเหตุแรกเกิดนั้นแล้วรับสั่ง
กะภิกษุทั้งหลายว่า ดูกรภิกษุทั้งหลายภิกษุจำพรรษาไม่อยู่ให้ตลอด 3 เดือนต้น
หรือ 3 เดือนหลัง ไม่พึงหลีกไปสู่จาริกรูปใด หลีกไปต้องอาบัติทุกกฏ²¹

ทำไมการฆ่าสัตว์หรือการทำลายชีวิตจึงไม่ดี

การทำลายชีวิตสัตว์อื่นไม่ว่าจะเป็นคนหรือสัตว์ คือ การกระทำที่
เบียดเบียนตนและผู้อื่น เบียดเบียนตนนั้นแง่ที่ว่าเป็นการสร้างความสำเร็จมอง
กิเลสที่ไม่ดีแก่ตน และถ้าทำให้มากขึ้นก็สร้างบุคลิกที่ไม่ดีเพิ่มขึ้น เบียดเบียนผู้อื่น
นั้นแง่ที่ทำให้สิ่งมีชีวิตนั้น ๆ ได้รับความเจ็บปวด หรือถึงแก่ความตาย การทำลาย
ชีวิตสัตว์อื่นมาจาก การมีเจตนาที่เกิดจาก อกุศลมูลเป็นพื้นฐาน ตามเกณฑ์หลัก
ของ เกณฑ์ตัดสินความดี จึงจัดเป็นการกระทำที่ไม่ดี หรืออกุศลกรรม กล่าว คือ ผู้
กระทำมีอวิชชาหรือโมหะก่อน และเกิดโรคะ หรือ โทสะ ตามมา และเมื่อมีมาก
ขึ้นก็มีการลงมือกระทำ เมื่อกระทำแล้วจึงก่อให้เกิดผลให้ผู้อื่นได้รับความเดือด
ร้อนตามมาซึ่งผลนี้จะเป็นตัววัดระดับความ มากน้อยของอกุศลกรรมนี้ ดังนั้นเมื่อ
ใช้เกณฑ์ตัดสินความดีวิเคราะห์ผลสรุปทำให้เรารู้ว่าการล่วงละเมิดศีลข้อ 1 เป็น
การกระทำที่ไม่ดี การรักษาศีลข้อ 1 เป็นการกระทำที่ดี การแผ่ความเมตตา

21 วินย.มหา. 4/207/264.

โดยไม่ฆ่าสัตว์หรือไม่ทำร้ายสิ่งมีชีวิตอื่นย่อมเกิดจากเจตนาที่ปราศจากอกุศลมูล การไม่ฆ่าสัตว์จึงเป็นการกระทำที่ดี ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่น เมื่อไม่ไปฆ่าสัตว์ก็ไม่มีครมคติเทียบการกระทำของเรา บัณฑิตย่อมสรรเสริญ การแผ่เมตตา และการไม่ฆ่าสัตว์ย่อมก่อให้เกิดความสงบสุขทั้งแก่ตัวเองและผู้อื่น

ข. ศีลข้อ 2 ไม่ควรลักขโมย

การลักขโมยเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากเจตนาอกุศลมูลเข้าครอบงำ คือ บุคคลนั้นมีโมหะเป็นพื้นฐานจึงมีความโลภในสิ่งของที่ไม่าใช่ของของตน จึงไปชิงของของผู้อื่นโดยไม่ทำเจ้าของรับรู้ การลักขโมยจึงอาจเกิดจากคนที่มีความโลภมากไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ อยากให้ตัวเองมีฐานะความเป็นอยู่เท่าเทียมผู้อื่นหรือให้สูงกว่าผู้อื่น ความคิดเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมาย แต่ถ้าบุคคลนั้นเกิดไปลักขโมยของของผู้อื่น การกระทำเช่นนี้จะถือว่าเป็นสิ่งผิดกฎหมายและผิดศีลข้อ 2 พุทธพจน์ที่ชี้ให้เห็นว่าการลักขโมยเป็นการกระทำที่ไม่ควรกระทำ คือ

"ถ้าใครจะถือเอาสิ่งของที่เรามีได้ให้ด้วยอาการขโมยก็จะไม่เป็นที่ชื่นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะถือเอาของที่ผู้อื่นมิได้ให้ด้วยอาการขโมย ก็จะไม่เป็นข้อที่ชื่นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน"²²

การลักขโมย ถือเป็นความผิดที่ปรากฏชัดอยู่ในตัวเองแล้ว สามารถเปรียบเทียบได้ง่าย ๆ โดยใช้ตัวเราเอง เมื่อเราหวงแหนในทรัพย์สินของเรา ก็ไม่อยากจะให้ใครเอาของของเราไป เช่นเดียวกับผู้อื่นที่เขาก็รู้สึกหวงแหนในทรัพย์สินของเขา เราจึงไม่ควรลักขโมยในทรัพย์สินของเขา ถ้าแต่ละคนตระหนักในความจริงจังข้อนี้ การลักขโมยก็จะไม่เกิดขึ้น เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีวิเคราะห์การลักขโมย เกณฑ์ตัดสินความดีจะชี้ให้เห็นว่า การลักขโมยย่อมเกิดจากเจตนาอกุศลมูล คือ โมหะเป็นพื้นฐาน และโลภะ หรือโทสะตามมา การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล

²² สัง. ม. 19/1458-1465/442-446.

เป็นพื้นฐานตัดสินโดยเกณฑ์หลักถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ไม่ดี เมื่อลงมือทำแล้วก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและผู้อื่นและแน่นอนคือถือเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และผิดศีล การลักขโมยยืมยืมก่อให้เกิดทั้งโทษและความทุกข์แก่ตนเองในแง่ของผล การกระทำที่เกิดขึ้นทันทีทันใดและผลกรรมที่ตามมา และก่อให้เกิดความลำบากหรือความสูญเสียแก่ผู้อื่น เป็นการกระทำที่วิญญูชนติเตียน ซึ่งเมื่อใช้เกณฑ์รองตัดสินผลของการกระทำเหล่านี้จะชี้ให้เห็นว่าการกระทำนั้นเป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ตั้งนั้นการรักษาศีลข้อ 2 โดยการไม่ละเมิดในกรรมสิทธิ์ของผู้อื่นจึงเป็นการกระทำที่ดี พระพุทธเจ้าสอนให้บุคคลมีการให้ทาน เคารพในสิทธิ์ของผู้อื่น และประกอบอาชีพสุจริต ชีวิตของบุคคลนั้นย่อมมีความสุข การดำรงชีพอย่างสุจริตย่อมทำให้ชีวิตของบุคคลนั้นเจริญก้าวหน้า ประสบความสำเร็จในชีวิต และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลรอบข้าง และทำให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุข ไม่ต้องระวังโจรผู้ร้าย ชีวิตของคนในสังคมสามารถพัฒนาความเป็นอยู่ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจให้สูงยิ่งขึ้นไป

ค. ศีลข้อ 3 ไม่ควรประพฤติผิดในกาม

สังคมจะสงบสุขได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกในสังคมนั้นเคารพสิทธิ์ซึ่งกันและกัน ไม่มีการก้าวล่วงสิทธิ์ของผู้อื่น ทั้งทางกายและทางวาจา ทั้งที่เป็นสิ่งของและที่เป็นบุคคลที่เขารักหวงแหน แต่ถ้าสังคมใดมีบุคคลที่ไม่เคารพในสิทธิ์ของผู้อื่น ไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย จารีตประเพณี และศีลธรรม บุคคลนั้นจะทำให้สังคมเกิดความยุ่งเหยิง ตัวอย่าง สามีที่มีภรรยาหรือที่เป็นชู้กับสามีหรือภรรยาของผู้อื่น หรือทำการข่มขืนแก่บุคคลที่ไม่ยินยอมพร้อมใจ การประพฤติผิดในกามย่อมก่อให้เกิดความเคียดแค้นฆ่ากันตาย และทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับความเดือดร้อนทางใจ ทำให้ครอบครัวอยู่กันอย่างไม่สงบสุข การประพฤติผิดในกามอาจจะเกิดจากความพอใจของคน 2 คน แต่การกระทำเช่นนี้ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องการไม่รู้จักระงับกิเลสตัณหาทำตามความพอใจส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงความผิดชอบชั่วดี ทำให้สังคมปั่นป่วนซึ่งเริ่มจากสังคมเล็ก ๆ คือ ครอบครัว ถ้าบุคคลใดประสบกับความล้มเหลวในชีวิตครอบครัว ถ้าเขาไม่เข้มแข็งพอ ความผิดหวังอาจทำให้ชีวิตของเขาประสบกับความล้มเหลว ทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องนอกทางโดย

เฉพาะผู้ที่ยังเยาว์ต่อโลก การประพาศิณิกามเกิดจากความหลงเข้าครอบงำ
 ขาดความยั้งคิดไม่มีสติที่จะยับยั้งกิเลสตัณหาของตัวเอง เราจะเห็นว่าการกระทำ
 เช่นนี้ไม่สามารถเปิดเผยได้ต้องหลบ ๆ ซ่อน ๆ เพราะผู้กระทำรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่
 ควรให้ผู้อื่นรับรู้โดยเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตน การล่วงละเมิดศีลข้อนี้
 เกิดจากโมหะเข้าครอบงำและโง่เขลาที่ตามมา เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนา
 โดยเกณฑ์หลักจะถือว่าการกระทำนี้เป็นอกุศลกรรมและเมื่อกระทำไปแล้วสร้าง
 ความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้อง บัณฑิตย่อมมิเคยยั้ง และก่อให้เกิด
 โทษ เกิดทุกข์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ตัดสินโดยเกณฑ์รอง ถือว่าการกระทำนี้เป็น
 อกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์

พระพุทธเจ้าทรงตรัสว่า "บุคคลที่ฉลาดควรจะหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่บริสุทธิ์
 เพราะมันเป็นกับดักที่จะเกิดเพลิงไหม้ ส่วนคนที่ไม่สามารถครองตัวเป็นคนโสดได้
 อย่างน้อยที่สุดก็ไม่ควรละเมิดกรรมสิทธิ์ในภรรยาคนอื่น"²³

การไม่ประพาศิณิกาม คือ การประพาศิณหรือดำเนินชีวิตที่ปราศจาก
 การเบียดเบียนผู้อื่นทางด้านคุ้มครอง บุคคลที่รักห่วงหาพันไม่ผิดประเพณีทางเพศ ไม่
 นอกใจคุ้มครองของตน การรักษาศีลข้อนี้จะช่วยให้สังคมอยู่กันอย่างสงบสุข การ
 เคารพในสิทธิ์ของผู้อื่น ไม่ก้าวก่าย และให้เกียรติทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือมี
 เจตนาเป็นกุศลมูลย่อมเป็นการกระทำที่ดี ไม่ก่อความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้
 อื่น บัณฑิตสรรเสริญ และการไม่ประพาศิณิกามย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ และ
 ความสงบสุข

ง. ศีลข้อ 4 ไม่ควรกล่าวเท็จ

ในชีวิตประจำวันของเรา ถ้าเราสามารถรักษาศีล 5 ได้ทุกข้อ
 เราจะมีชีวิตอย่างสงบสุขไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน บางคนสามารถรักษาศีลได้ทุกข้อ

²³ H. Saddhatissa, Buddhist ethics (London: George Allen & Unwin LTD., 1970), p. 87.

โดยถือเป็นเรื่องง่ายตาย ขณะที่บางคนจะรักษาได้บางข้อ โดยไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดินนิกาม แต่ไม่สามารถละเว้นจากการพูดเท็จได้ ในวันหนึ่ง ๆ ก็ยังมีกรกล่าวเท็จอยู่เสมอ บางคนอาจเห็นว่าเป็นการลวงละเมิดศีลที่มีความผิดไม่รุนแรง ไม่ได้ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งได้รับความเดือดร้อนมาก บางคนอาจจะคิดว่าถ้ารู้ความจริง เขาอาจจะเดือดร้อนมากกว่า จึงจำเป็นต้องกล่าวเท็จออกไป แต่ละวันจึงมีการพูดเท็จจนในที่สุดติดเป็นนิสัย ไม่ว่าจะกล่าวอะไรก็ขอให้ได้เสริมแต่งหรือบิดเบือนไปจากความจริง แต่เมื่อความจริงถูกเปิดเผยออกมา คนที่กล่าวเท็จจะไม่ได้ได้รับความไว้วางใจจากเพื่อน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องต่างไม่ให้ความเชื่อถือ ทำให้ชื่อเสียงไม่ดี ชีวิตการงานไม่รุ่งโรจน์ เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีวิเคราะห์จะชี้ให้เห็นว่าการพูดเท็จ ก็คือ การพูดที่ไม่ตรงกับความจริง เพราะผู้พูดมีเจตนาที่เกิดจากอกุศลมูล คือ โมหะ โลกะ โทสะ จึงปล่อยวาจาที่รู้อยู่ว่าไม่จริงออกมา ตัดสินโดยเกณฑ์หลักของ เกณฑ์ตัดสินความดีการกระทำนี้จึง เป็นอกุศล และเมื่อกระทำไปแล้วเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองในแง่ขาดความน่าเชื่อถือจากบุคคลอื่นและก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น คือ ทำให้เขาเสียผลประโยชน์ ฯลฯ การพูดเท็จเป็นการกระทำที่ขัดขัดยอมมติเตียนและก่อให้เกิดโทษและเกิดทุกข์ ผลของการกระทำเหล่านี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าการพูดเท็จเป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่าการพูดความจริงเป็นการกระทำที่ดีเพราะไม่ได้เกิดจากเจตนาอกุศลมูล ความจริงเป็นอย่างไรก็พูดไปตามที่เป็นจริงเมื่อบุคคลมีความบริสุทธิ์ใจ ตรงไปตรงมา ชีวิตเขาจะเจริญก้าวหน้า มีคนให้ความเชื่อถือ และเขาจะประสบความสำเร็จในชีวิต

จ. ศีลข้อ 5 ไม่ควรดื่มน้ำเมา หรือเว้นจากสิ่งเสพติดให้โทษ

สิ่งเสพติดมีความหมายไม่ได้อยู่ในตัวเองอยู่แล้ว คือ เมื่อเสพมากๆ จะทำให้ผู้ที่เสพเลิกลยากและการเสพแต่ละครั้งถ้าผู้เสพไม่รู้จักยับยั้ง การเสพจะทำให้ฤทธิ์ของสิ่งเสพติดทำลายสติสัมปชัญญะของเขา เขาไม่สามารถควบคุมการกระทำของตัวเองได้ ฤทธิ์ของสิ่งเสพติดทำให้พฤติกรรมของคนหนึ่งกลายเป็นอีกคนหนึ่ง บางคนจะปล่อยนิสัยเดิมของตัวเองออกมาซึ่งส่วนใหญ่มักก่อความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น การดื่มสุราเกิดจากเจตนาอกุศลคือคนดื่มมีวิชามีความหลง

หรือโหมทะ เข้าครอบงำตัดสินโดยเกณฑ์หลักถือว่าเป็นอกุศลกรรม การเสพลิง เสพติด เมื่อกระทำไปแล้วผลของมันสามารถทำให้บุคคลล่วงละเมิดศีลทั้ง 4 ข้อได้ ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงถือว่าการละเว้นสิ่ง เสพติดเป็นศีลข้อสุดท้ายรวบยอดของศีล 5 ถ้า คีร์มาให้มากจนควบคุมสติไม่ได้ อาจจะมีกายกรรมและวจีกรรมที่ก่อให้เกิดโทษเสีย ต่อ การทำความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นการกระทำที่บัณฑิตติเตียน และ การเสพมาก ๆ ก่อให้เกิดโทษทั้งแก่ร่างกายสติปัญญา และเป็นภาระใช้จ่ายที่สิ้น- เปลือง เพราะต้องซื้อหามาด้วยราคาแพง ผลของการเสพที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ถือว่าการเสพสุราเป็นอกุศลกรรมอย่างสมบูรณ์ สิ่ง เสพติดบางประเภทก็เป็นสิ่งที่ ผิดกฎหมาย เช่น เฮโรอีน ผิ่น พวกนี้ทำให้ชีวิตสั้นและหมดอนาคตทันทีทันใด ดังนั้นการอยู่ห่างจากสิ่ง เสพติดมากที่สุดจึง เป็นสิ่งที่ดี โดยการตั้งใจที่จะละ เว้น ามว่าเป็นสิ่ง เสพติดประเภทใด ผลเสียต่าง ๆ ก็จะไม่ตามมาเพราะเขาสามารถ ควบคุมสติปัญญาของตัวเองได้ ไม่เสี่ยงต่อความประมาทต่าง ๆ การละ เว้นศีล ข้อนี้ถ้าถือ เป็นจุดเริ่มต้นก็จะทำให้เขามีสติรู้ตัว รู้ชั่ว กระทำทุกอย่างภายใต้การควบ คุมของสติ การละ เว้นจากสิ่ง เสพติดจึง เป็นการกระทำที่ดี เพราะบุคคลนั้นปราศจาก โหมทะครอบงำ

พระอริยะท่านว่า ผู้รักษาศีล 5 ได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้ทานแบบหนึ่ง เป็นทาน พิเศษ เรียกว่า "อภัยทาน" ซึ่งนับเป็นมหาทานล้ำเลิศกว่าทานทั้งปวง มีผลอันสงส์²⁴ มากกว่าการให้ทานด้วยวัตถุสิ่งของทั่วไป เช่น การให้ที่ดิน กิติ ๑ ให้เงินให้ทองกิติ²⁵

²⁴ อานิสงส์ แปลว่า ผลแห่งความดี, ผลแห่งบุญกุศล, ประโยชน์, ผลดี

²⁵ ธนิต อยู่โพธิ์, อานิสงส์ศีล 5 (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วน- จากัดศิวาพร, 2529), หน้า 66.

ศีล 5 ถือเป็นหลักปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข ถ้าทุกคนต่างพากันปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 โดยทั่วหน้ากัน ไม่ว่าสังคมไหน ๆ ในโลกนี้ก็จะอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยแต่มีบางคนเห็นว่าไม่มีทางที่คนทั้งหมดหรือส่วนมากจะปฏิบัติตามศีล 5 ได้ โดยเห็นว่า ถ้าเรามัวรักษาศีล 5 ขณะที่คนอื่น ๆ ไม่ปฏิบัติ เราจะถูกเบียดเบียนอยู่ฝ่ายเดียวจึงหาทางตอบโต้บ้าง เช่น ถ้าเขาโกหกเราเราก็โกหกเขากลับ ทว่าเช่นนี้เรื่อยไป ซึ่งเป็นการฝ่าฝืนศีล 5 ก็จะไม่ก่อให้เกิดความสงบสุขในสังคม ในชาติ และในโลกได้เลย เราควรตระหนักในข้อนี้และลงมือปฏิบัติศีล 5 ที่ตัวเองก่อน และสอนหรือเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นปฏิบัติตามด้วย สังคมในประเทศ ในโลกก็จะอยู่กันอย่างสงบสุข

กุศลกรรมบท

การกระทำที่แสดงออกทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นการกระทำดี ซึ่งนำไปสู่ความสุขความเจริญ พุทธปรัชญาเรียกว่า กุศลกรรมบท 10^{26} ประกอบด้วย

ก. กายกรรม 3 ได้แก่การกระทำทางกาย 3 อย่างคือ

1. งดเว้นจากการฆ่า และการเบียดเบียนสัตว์และมีเมตตา กรุณาช่วยเหลือแก้อกุลสัตว์อื่นหรือบุคคลอื่น
2. งดเว้นจากอกุศลนาทานหรือการถือเอาสิ่งของผู้อื่นที่มีเจ้าของมิได้ยกให้ โดยเคารพกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของผู้อื่น
3. งดเว้นจากการประพฤติดินนากาม ไม่ล่วงละเมิดประเพณี

ทางเพศ

ข. วจีกรรม 4 ได้แก่ การกระทำทางวาจา 4 อย่างคือ

4. งดเว้นจากการพูดเท็จ ไม่ยอมกล่าวเท็จ เพราะเหตุตนเองหรือผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ผลประโยชน์ใด ๆ

5. งดเว้นจากการพูดคำส่อเสียด หรือกล่าวร้ายง่าให้คนอื่นแตก
สามัคคีกัน กล่าวแต่ถ้อยคำที่สร้างสามัคคี
6. งดเว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพ อ่อนหวาน
7. งดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ พูดแต่คำจริงมีเหตุผล มีสาร-
ประโยชน์ ถูกกาลเทศะ

ค. มโนกรรม 3 ได้แก่ การกระทำทางใจ 3 อย่างคือ

8. ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น
9. ไม่มีจิตคิดร้ายผู้อื่น สัตว์อื่น คิดบารณาแต่ว่าขอให้สัตว์
ทั้งหลายไม่มีเวร ไม่เบียดเบียน ไม่มีทุกข์ ครองตนอยู่เป็นสุขเกิด
10. มีความเห็นชอบ เช่น เห็นว่าทานมีผล การบูชามีผล
ผลวิบากของกรรมดีกรรมชั่วมี เป็นต้น

อกุศลกรรมบท

ส่วนการกระทำที่พุทธปรัชญาเห็นว่าเป็นการกระทำชั่วทางกาย วาจา
ใจ ซึ่งนำไปสู่ความเสื่อม ความทุกข์ เรียกว่า อกุศลกรรมบท 10²⁷ ประกอบด้วย

ก. กายกรรม 3 ได้แก่การกระทำทางกาย 3 อย่างคือ

1. การทำชีวิตให้ตกลงง ปลงชีวิต รวมทั้งเบียดเบียนให้ผู้อื่น
หรือสัตว์อื่นประสบทุกข์ภัย
2. การถือเอาสิ่งของที่เขามีได้ให้ โดยการขโมย
3. การประพฤติดินในกาม

ข. วจีกรรม 4 ได้แก่ การกระทำทางวาจา 4 อย่างคือ

4. การพูดเท็จ
5. การพูดส่อเสียด
6. การพูดคำหยาบ
7. การพูดเพื่อเจ้อ

ค. มโนกรรม 3 ได้แก่ การกระทำทางใจ 3 อย่างคือ

8. การโลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น
9. การคิดพยาบาทบองร้ายผู้อื่น
10. การเห็นผิดจากทวนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าบุญบาปไม่มี

ผลของบุญบาปไม่มี ฯลฯ

ทำไมการกระทำตามหลักกุศลกรรมบทจึงดี และการกระทำตามอกุศลกรรมบทจึงไม่ดี

การกระทำตามหลักกุศลกรรมบท และอกุศลกรรมบทแบ่งการกระทำที่แสดงออกของบุคคลเป็น 3 ทางคือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ แต่การกระทำที่ถือว่าสำคัญที่สุดที่เป็นจุดเริ่มต้น คือ การกระทำทางใจ เพราะเป็นตัวกำหนดให้เกิดการกระทำทางกายและทางวาจาตามมาซึ่งจะกล่าวในส่วนหลัง

การกระทำทางกาย เรียกว่า กายกรรม ที่เป็นกุศลกรรมมี 3 อย่างคือ งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ งดเว้นจากการลักทรัพย์ และงดเว้นจากการประพฤตินอกงาม ส่วนอกุศลกรรมบทก็มีความหมายตรงกันข้าม คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ และการประพฤตินอกงาม ซึ่งเป็นกายกรรมที่ไม่ดีตรงกับศีลข้อ 1, 2 และ 3 ของศีล 5 ตามที่กล่าวมาแล้วจึงไม่ขอกล่าวซ้ำอีก

กุศลกรรมบทที่แสดงออกทางวาจามี 4 อย่างคือ งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการพูดส่อเสียด งดเว้นจากการพูดคำหยาบ และงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ ส่วนอกุศลกรรมบท ก็มีความหมายตรงกันข้ามคือ การพูดคำเท็จ การพูดส่อเสียด การพูดคำหยาบ และการพูดเพื่อเจ้อ ทำไมตามหลักพระพุทธศาสนา จึงบัญญัติให้การกระทำทางวาจาทั้ง 4 เป็นการกระทำที่ไม่ดี ก่อนอื่นขอยกพุทธพจน์

ที่แสดงธรรมบรรยายสำหรับน้อมเข้ามาเทียบตัว เพื่อแสดงให้เห็นว่าตัวเราสามารถ
ตัดสินการกระทำดีและชั่วได้ด้วยตัวเราเอง

...อริยสาวกย่อมพิจารณาเห็นว่า ก็ถ้าใครจะทาลายประโยชน์ของเรา
ด้วยการกล่าวเท็จก็จะไม่เป็นที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะทาลาย
ประโยชน์ของคนอื่นด้วยการกล่าวเท็จก็จะไม่เป็นที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่น
เหมือนกัน...

...ถ้าใครจะขยุ่งเราให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียด ก็จะไม่เป็นที่ขึ้น
ชอบที่พอใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะขยุ่งคนอื่นให้แตกจากมิตรด้วยคำส่อเสียดก็จะ
ไม่เป็นที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่คนอื่นเหมือนกัน...

...ถ้าใครจะพุดจากระบาดร้ายด้วยคำหยาบก็จะไม่เป็นที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่
เรา ก็ถ้าเราจะพุดจากระบาดร้ายคนอื่นด้วยคำหยาบก็จะไม่เป็นที่ขึ้นชอบที่พอใจแก่
คนอื่นเหมือนกัน...

...ถ้าใครจะพุดจากระบาดร้ายด้วยถ้อยคำเพื่อเจื้อ ก็จะไม่เป็นที่ขึ้นชอบที่พอ
ใจแก่เรา ก็ถ้าเราจะพุดจากระบาดร้ายคนอื่นด้วยถ้อยคำเพื่อเจื้อ ก็จะไม่เป็นที่ขึ้น
ชอบไม่พอใจเหมือนกัน สิ่งใดตัวเราเองก็ไม่ชอบ ไม่พอใจ ใจจะพึงเอา
ไปพุดกล่าวให้คนอื่นเล่า อริยสาวกนั้นพิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ย่อมงดเว้นจาก
การพุดเพื่อเจื้อด้วยตนเองด้วยยอมชักชวนผู้อื่นให้งดเว้นจากการพุดเพื่อเจื้อ
ด้วย ย่อมกล่าวสรรเสริญคุณแห่งการงดเว้นจากการพุดเพื่อเจื้อด้วย วชิรมาจารย์
ของอริยสาวกนั้นย่อมบรูสาธุทัตถังสามด้านอย่างนี้²⁸

พุทธพจน์ที่ยกมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าการกระทำใดที่เราไม่ชอบ
ไม่ต้องการให้เกิดขึ้นกับเรา คนอื่นก็ไม่ชอบ เราก็ไม่ควรไปทำกับคนอื่นเช่นเดียว
กัน ถ้าทุกคนตระหนักรู้ข้อนี้จะไม่มีการบาดหมางใจซึ่งก่อให้เกิดการเบียดเบียน

28 สัง.ม. 19/1458-1465/442-446.

ซึ่งกันและกัน เมื่อเราดเว้นจากการพูดคำเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และพูดเพื่อเจ้อแล้วเราก็ควรชักชวนผู้อื่นให้กระทำด้วย และกล่าวสรรเสริญการกระทำของเขาด้วย

การพูดเท็จซึ่งพุทธศาสนาเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดีได้กล่าวไว้ในศีลข้อที่ 4 ของศีล 5 ส่วนการพูดส่อเสียด และการพูดคำหยาบเกิดจากเจตนาอกุศลมูล คือ มีโทสะ หรือมีโมหะ จึงก่อให้เกิดการพูดส่อเสียด และคำหยาบออกมา การพูดส่อเสียด คือ การพูดโดยมีเจตนาจะให้ฝ่ายหนึ่งเสียหายหรือทำให้กลุ่มชนแตกความสามัคคีกันหรือเจตนาให้มีการทะเลาะเบาะแว้งกันและอาจจะทำให้เกิดการฆ่าฟันกันนั่นเอง ส่วนการพูดคำหยาบซึ่งเป็นวาจาที่ไม่มีใครอยากได้ยิน ไม่อยากทำให้ใครมากล่าวคำหยาบกับเรา การกล่าวคำหยาบมีสาเหตุหลายประการ บางคนอาจพูดคำหยาบเป็นนิสัย เพราะอยู่ในสิ่งแวดล้อมแบบหนึ่งซึ่งการแก้ไขในกรณีนี้สามารถฝึกหัดโดยการสั่งสอนอบรมกันได้ แต่คนส่วนใหญ่ที่พูดคำหยาบออกมามักเกิดจากการระงับโทสะไม่ได้ จึงกล่าววาจาหยาบคายเพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งเจ็บปวด หรือเพื่อระบายความแค้นของตัวเองออกมา การพูดคำหยาบในกรณีนี้มักก่อให้เกิดการทะเลาะเบาะแว้งกัน และอาจเกิดเหตุการณ์ที่รุนแรงยิ่งขึ้นไปอีกเมื่ออีกฝ่ายหนึ่งสวนคำหยาบออกมา ส่วนการพูดเพื่อเจ้อ คือ คนที่พูดอย่างไม่รู้จักกาลเทศะ นึกอยากพูดก็พูดไปเรื่อยเปื่อยไม่มีสาระ ทำให้ผู้ฟังเกิดความรำคาญ วชิกรรมทั้ง 4 เมื่อกระทำมากเข้าจะกลายเป็นนิสัย เมื่อคนนั้นไปไหนก็จะไม่มีใครยอมคบค้าสมาคมด้วย เมื่อทำงานร่วมกับใครก็ทำให้ผู้ร่วมงานได้รับความเดือดร้อน ดังนั้นเมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของพระพุทธศาสนาตัดสินจะชี้ให้เห็นว่า การพูดคำเท็จก็ดี การพูดส่อเสียดก็ดี การพูดคำหยาบก็ดี และการพูดเพื่อเจ้อก็ดี ล้วนเกิดจากเจตนาอกุศลมูลจึงเป็นการกระทำที่ไม่ดี ก่อให้เกิดความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น บัณฑิตดีเตียน และวชิกรรมทั้ง 4 ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ และเกิดความสุขสงบแก่สังคม ดังนั้นกุศลกรรมบทที่แสดงออกทางวาจาที่สอนให้ละเว้นจากการพูดเท็จ ละเว้นจากการพูดส่อเสียด โดยกล่าวแต่ถ้อยคำที่สร้างความสามัคคี ละเว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำสุภาพอ่อนหวาน และละเว้นจากการพูดเพื่อเจ้อ โดยพูดแต่ความจริงมีเหตุผล ซึ่งวชิกรรมทั้ง 4 เป็นการกระทำที่ดีที่นำบุคคลนั้นไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เป็นที่รักใคร่แก่คนทั่วไป

ส่วนมโนกรรม 3 คือ การกระทำทางใจเป็นกุศลกรรมบทคือ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่มีจิตคิดร้ายผู้อื่นสัตว์อื่น มีความเห็นชอบ เช่น เห็นว่าทานมีผล ส่วนอกุศลกรรมที่แสดงทางมโนกรรม 3 อย่าง คือ การโลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น การคิดพยาบาทปองร้ายผู้อื่น และการเห็นผิดจากทานองคลองธรรม เช่น เห็นว่าบุญบาปไม่มี ได้กล่าวมาตั้งแต่ตอนต้นแล้วว่ามโนกรรมมีบทบาทสำคัญและร้ายแรงที่สุด โดยมีความสำคัญในตัวเอง และเป็นมูลฐานของการกระทำทางกายและทางวาจาด้วย มโนกรรมที่นับว่าเป็นความชั่วร้ายแรงที่สุดตามคำสอนในพระพุทธศาสนาได้แก่ มิจฉาทิฏฐิ ที่แปลว่า ความเห็นผิด และมโนกรรมที่จัดว่าเป็นความดีสูงสุดคือ สัมมาทิฏฐิ ที่แปลว่า ความเห็นชอบ

ก. บทบาทของมิจฉาทิฏฐิ

มิจฉาทิฏฐิ คือ การเห็นผิด เมื่อบุคคลมีความเห็นผิด เขาจะประพฤติปฏิบัติตนไปตามความเห็นนั้น มิจฉาทิฏฐิจะเป็นตัวกำหนดการกระทำของเขา ซึ่งเป็นตัวนำที่ชีวิตของบุคคลนั้นไปสู่ความเดือดร้อน ความเสื่อมทราม และความหายนะได้มิจฉาทิฏฐิในระดับธรรมดาสามัญที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเรา เช่น การวัดคนที่มีความสุขที่ความมั่งคั่งทางวัตถุ โดยเห็นว่าคนที่มีทรัพย์สมบัติมาก มีบ้านสวย มีรถแพง ๆ ขับ รับประทานอาหารแพง ๆ มีตำแหน่งการงานสูง และมีเงินเดือนมาก ๆ คือ คนที่หน้าหนัก เป็นคนที่มีความสุข ถ้าบุคคลใดมีความเห็นเช่นนี้และชื่นชมกับความมั่งคั่งทางวัตถุ เขาจะทำทุกอย่างเพื่อให้ได้สิ่งเหล่านี้มา คนที่เฝ้าทางพุทธจริตรรมก็จะประกอบอาชีพพุทธ โดยเห็นว่าเป็นทางลัดที่จะไปสู่ความสำเร็จ ไม่สนใจว่าจะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนหรือไม่ และเห็นว่าคนที่ประกอบอาชีพสุจริต คือคนโง่เง่า ชักช้า ใจไม่กล้า มิจฉาทิฏฐิเช่นนี้จะทำให้เขาไม่พบกับความสุขที่แท้จริง เพราะมีจิตใจเร่าร้อน กระวนกระวาย หรือคนที่เห็นว่าบุญบาปไม่มีจริง เขาย่อมไม่เอาใจใส่สิ่งที่สอนว่าเป็นบุญและไม่ระวังยังตัวานสิ่งทีถือว่าเป็นบาป หรือคนที่เห็นว่าความกตัญญูต่อบิดามารดาเป็นเรื่องไม่สำคัญ จึงทำให้การปฏิบัติต่อบิดามารดาผิดไปด้วย เขาจะทอดทิ้งและไม่ดูแลบิดามารดาในยามแก่ชรา และเห็นว่าทำไมเขาต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูคนแก่ๆ ที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ แล้วยังทำความเดือดร้อนในด้านการเงินแก่เขาด้วย ตัวอย่างที่ยกมา

เหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าถ้าบุคคลใดมีมิจฉาทิฏฐิแล้ว เขาจะดำเนินชีวิตไปตามมิจฉาทิฏฐินั้น ดังนั้นมโนกรรมที่เป็นมิจฉาทิฏฐิจึงเป็นการกระทำที่มีผลรุนแรงมากที่สุดต่อการกระทำทางกายและวาจาพุทธศาสนาจึงสอนย้ำให้บุคคลให้ความสำคัญกับมโนกรรมมากที่สุด โดยเห็นว่ก่อนที่จะทำกายกรรม และวจีกรรม ควรจะมีมโนกรรมที่เป็นสัมมาทิฏฐิก่อน

ข. บทบาทของสัมมาทิฏฐิ

สัมมาทิฏฐิ คือ การเห็นชอบ เช่น เห็นว่าทานมีผล บุญบาปมีจริง เช่น คนที่เชื่อว่าเมื่อเขาทำทานสักวันหนึ่งการทำทานนี้จะมีผลตอบแทนต่อตัวเขาบ้าง เขาจึงให้ทานด้วยเจตนาที่เป็นกุศล หรือคนที่เห็นว่า ความสุขของคนเราไม่ได้วัดที่ความมั่งมีทางวัตถุ เขาไม่จำเป็นต้องมีบ้านใหญ่ ๆ มีรถหรู ๆ รับประทานอาหารแพง ๆ มีตำแหน่งสูง และมีเงินเดือนมาก ๆ เขาก็สามารถมีความสุขได้ ความสุขอยู่ที่การรู้จักพอ जानสิ่งทีตนมีอยู่ การได้ทำในสิ่งทีตนชอบ ไม่สร้างวามเดือดร้อนให้แกผู้อื่นเขาจึงประกอบอาชีพสุจริต มีชีวิตอยู่อย่างสงบ ๆ ดูแลตัวเองให้มีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี บริจาคทานเมื่อตนเองมี และช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่นเท่าทีจะทำได้ เหล่านี้คือความสุขของเขา คนทีมีสัมมาทิฏฐิเช่นนี้ การดำเนินชีวิตของเขาจะไม่เบียดเบียนผู้อื่น และนำชีวิตของเขาไปสู่ความรุ่งโรจน์ ความเจริญงอกงาม และไปสู่สุขคติทั้งปัจจุบันและอนาคต

ดังนั้น เมื่อใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของพุทธศาสนาตัดสินจะชี้ให้เห็นว่ามโนกรรมที่เป็นมิจฉาทิฏฐิเป็นมโนกรรมทีไม่ดีและเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำทางกายกรรม และวจีกรรมไม่ดีตามมา ส่วนมโนกรรมทีเป็นสัมมาทิฏฐิเป็นมโนกรรมทีดี และเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำทางกายกรรม และวจีกรรมทีดีตามมา บุคคลจึงควรสร้างความคิดของตัวเองเป็นสัมมาทิฏฐิ เพื่อจะได้มีผลให้เขามีแนวทางการดำเนินชีวิตไปตามมโนกรรมทีดีนั้นเอง